УДК 378.016:371.13:008(477)

Юлія Грищенко, м. Київ

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Питання національної ідентичності та культурної самосвідомості набувають стратегічного значення в сучасних умовах повномасштабної російської агресії проти України. Освіта, особливо її гуманітарна складова, стає ключовим інструментом формування ціннісних орієнтирів молоді. Саме тому професійна підготовка майбутніх учителів гуманітарних дисциплін (мови, літератури, історії, мистецтва) має базуватися на міцному національнокультурному підґрунті.

У цьому контексті слушною є думка В.Г. Кременя про те, що «національна ідентичність сьогодні — це не лише данина традиції, а й потужний чинник конкурентоспроможності фахівця. У змісті підготовки вчителя національно-культурна складова має виступати фундаментом, на якому вибудовується сучасний людиноцентризм та готовність до життя у глобалізованому світі» [2, с. 45]. Суголосним є твердження І. Беха, який зазначає, що «духовне становлення майбутнього педагога неможливе поза межами його національного «Я». Культура не є додатком до фахових знань; вона є самою суттю виховання, де національний код стає тим моральним стрижнем, який дозволяє вчителю протистояти хаосу глобальних антиціннostей» [3].

Відповідно зміст освіти має бути спрямований не лише на передачу інформації, а на виховання «людини культури», здатної транслювати національні смисли майбутнім поколінням. Національно-культурна складова професійної підготовки має інтегруватися у зміст гуманітарних дисциплін через три основні блоки:

- українознавчий (поглиблене вивчення історії, мови, літератури та філософської думки України);
- етнопедагогічний (вивчення народних традицій виховання, козацької педагогіки, впровадження родинних цінностей у зміст педагогічних дисциплін);
- аксіологічний (ціннісний) (фокус на спільних європейських та унікальних українських цінностях (воля, соборність, гідність).

Реалізація культурологічної парадигми через зміст педагогічної освіти на початку третього тисячоліття слід розглядати як єдність широких фундаментальних і глибоко систематизованих спеціальних знань. Така парадигма має забезпечити оволодіння основами правової, політичної, естетичної, професійної культури, бачення перспектив розвитку різних галузей знань, навичок наукової організації дослідження і впровадження їх в свою майбутню професійно-творчу діяльність, де головним є доцільність, справедливість, гармонія, краса, досконалість. Усі охарактеризовані ідеї взаємопов’язані і тільки в єдності дають уявлення про сучасну культурологічну парадигму педагогічної освіти [4, с. 21].

Варто зазначити, що національно-культурний контент не повинен обмежуватися лише фаховими предметами. Ефективність підготовки забезпечується через впровадження національної ідеї в усі гуманітарні курси. Т. Конівіцька та Л. Вербицька доводять, що «формування

національнокультурної ідентичности в системі закладів вищої освіти має бути цілеспрямованим процесом, у якому значна роль відводиться саме міждисциплінарності, що є важливим аспектом і пріоритетним напрямом сучасної освіти. В умовах війни, загроз інформаційній безпеці та культурній спадщині міждисциплінарність стає не лише інструментом академічного збагачення, але й важливим засобом формування національно-культурної ідентичности здобувачів вищої освіти» [1, с. 19].

Сучасний зміст гуманітарної освіти має адаптуватися до викликів глобалізації та цифровізації. Важливим є створення цифрового національнокультурного середовища (електронні бібліотеки, віртуальні музеї педагогіки), що дозволяє майбутнім учителям ефективно оперувати національним контентом у сучасному медіапросторі.

Зарубіжний досвід, зокрема країн Європейського Союзу, засвідчує, що національно-культурна складова підготовки педагогів успішно реалізується через концепцію «педагогіки місця» (place-based education), яка стимулює майбутніх учителів використовувати локальну історію, екологію та традиції як фундамент для формування громадянської відповідальності.

У польській системі підготовки вчителів акцент зміщено на «регіональну освіту», де національна ідентичність розглядається не як ізольоване явище, а як органічна частина спільного європейського культурного простору, що дозволяє гармонізувати патріотичне виховання з принципами мультикультуралізму.

Досвід США та Канади демонструє ефективність моделі «культурновідповідного навчання» (culturally responsive teaching), згідно з якою майбутній педагог готується як посередник між культурами, здатний інтегрувати культурний бекграунд учнів у зміст гуманітарних дисциплін для забезпечення інклюзивності.

У країнах Балтії національно-культурна складова професійної підготовки фокусується на «мовній стійкості» та історичній пам’яті, що розглядаються як ключові інструменти захисту національного суверенітету та культурної безпеки в умовах сучасних геополітичних викликів.

Отже, національно-культурна складова підготовки майбутнього вчителя це цілісна система, яка включає: змістове наповнення освітніх програм, актуалізація гуманітарного циклу (змістити акцент із суто теоретичного вивчення фактів на формування національно-культурної компетентності; використання потенціалу «неформальної» освіти (організація музейної практики, етнографічних експедицій, зустрічей із діячами культури та волонтерами тощо); цифровізація національної спадщини (створення україномовного контенту, популяризація національної культури в соціальних мережах).

Оновлення змісту гуманітарної освіти у закладах вищої педагогічної освіти є не просто вимогою часу, а стратегічним завданням зміцнення національної безпеки в освітній сфері. Національно-культурна складова професійної підготовки майбутніх педагогів не повинна обмежуватися лише факультативним вивченням окремих етнографічних фактів; вона має стати наскрізним ціннісним орієнтиром усього циклу гуманітарних дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конівіцька Т.Я., Вербицька Л.О. Формування національно-культурної ідентичности в процесі реалізації міждисциплінарності у ЗВО. Інноваційна педагогіка. 2025. Вип. 86. Т.2.

2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / НАПН України; за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ: КОНОТОП, 2021. 384 с.

3. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: концептуальні засади, сучасні практики: монографія / за заг. ред. І.Д. Беха. Київ: ІПВ НАПН України, 2024. 320 с.

4. Хомич Л.О. Зміст культурологічної парадигми розвитку педагогічної освіти. Культурологічна складова професійного розвитку педагога: зб. наук. праць / За ред. Л. Хомич, Л. Султанової, Т. Шахрай. Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2012.